

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมารัฐบาลได้มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศโดยการเพิ่มอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรม โดยการพึ่งพิงทางการค้า ด้านการลงทุนจากต่างประเทศ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาสู่ประเทศพร้อมกับรับเอาอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีส่วนในการดำรงชีวิตด้วย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ค่านิยมในเรื่องเพศ ในอดีตสังคมไทยมีลักษณะหรือเอกลักษณ์ประจำชาติ ในเรื่องเพศ คือ หญิงไทยมักจะรักษาวลสงวนตัว ไม่ชิงสุกก่อนห่าม หรือไม่มีเสรีภาพทางเพศ การรู้จักเพื่อนต่างเพศอยู่ภายใต้การควบคุมของครอบครัว ในปัจจุบันค่านิยมทางเพศได้เปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก เช่น การออกเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศ หรือหญิงมีเสรีภาพในการคบเพื่อนต่างเพศมากขึ้น มีสิทธิในการเลือกคู่ครอง การติดต่อกับชายหนุ่มมักคบหาทีละหลาย ๆ คน (วันทนี วาสิกะสิน, 2526: 49-54) ความเจริญด้านต่างๆ มักจะอยู่ในเขตเมือง ทำให้หนุ่มสาวในชนบทต่างเข้ามาอยู่ในเมือง ด้วยเหตุผลต่างๆ กัน เช่น มาหางานทำ มาเรียนหนังสือ ทำให้มีสิทธิเสรีภาพในการปกครองตนเองอย่างเต็มที่ หญิงชายจึงคบหาสมาคมกันอย่างเปิดเผย ไปเที่ยวด้วยกันสองต่อสองโดยไม่มีผู้ใหญ่คอยดูแล ทำให้หญิงและชายมีโอกาสใกล้ชิดกันมากขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่การถูกเนื้อต้องตัวกันระหว่างหญิงชายหรืออาจมีการโอบกอดกันในที่สาธารณะและในที่ลับตา ประการสำคัญคือมีสถานเริงรมย์ดึงดูดใจหรือยั่วให้มีความต้องการทางเพศมากขึ้น จึงนำไปสู่การมีความสัมพันธ์ทางเพศ และตามมาด้วยการตั้งครรภ์ ทำให้ฝ่ายหญิงตกอยู่ในสภาพการเป็นมารดานอกสมรสได้

มารดานอกสมรส หมายถึง หญิงตั้งครรภ์ที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับฝ่ายชาย และถูกทอดทิ้งจากฝ่ายชาย หรือฝ่ายชายไม่รับผิดชอบที่จะเป็นบิดาของบุตร ซึ่งปัญหาการเป็นมารดานอกสมรส ถือว่าเป็นปัญหาที่วิกฤตและยิ่งใหญ่มากในความคิดของหญิง เนื่องจากสังคมไม่สนับสนุนให้ชายหญิงมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน เพราะเชื่อว่าเป็นเรื่องผิดศีลธรรม แต่ก็ยังมีบุคคลจำนวนมากมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน และหากเกิดการตั้งครรภ์นอกสมรสขึ้น ฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายถูกประณามจากสังคมฝ่ายเดียวเพราะสังคมยึดเกณฑ์มาตรฐานซ้อน (Double Standard) ในการประเมิน

พฤติกรรมฝ่ายชายและฝ่ายหญิง มาตรฐานซ้อน หมายถึง การพิจารณาโดยใช้เกณฑ์อันหนึ่งประเมินพฤติกรรมของชายและใช้เกณฑ์อีกอันหนึ่งประเมินพฤติกรรมของหญิง ทำให้ชายและหญิงถูกพิจารณาตัดสินแตกต่างกันในพฤติกรรมเดียวกัน ดังนั้น พฤติกรรมทางเพศของหญิงได้รับการยอมรับในขอบเขตที่จำกัด (Reiss, 1960 อ้างถึงใน สุชาติ รัชชกุล, 2541: 38) เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน ฝ่ายหญิงกระทำจะถูกประณาม ฝ่ายชายกระทำจะไม่ถูกประณามจากสังคม (วันทนี วาสิกะสิน, 2526) ดังนั้น เมื่อเกิดตั้งครรถ์นอกสมรสขึ้น ทางเลือกของฝ่ายหญิงจึงมี 2 ทาง คือ การทำแท้งหรือการ ตั้งครรถ์ต่อไป หากฝ่ายหญิงเลือกตั้งครรถ์ต่อไปเท่ากับว่าจะเปลี่ยนสถานภาพกลายเป็นการตั้งครรถ์นอกสมรส หรือเป็นมารดานอกสมรส ซึ่งสังคมไม่ยอมรับ การตั้งครรถ์ต่อไปจึงหมายความว่าต้องอดทนต่อคำติฉินนินทาและการดูถูกศักดิ์ศรีจากคนรอบข้าง ส่งผลให้หญิงตั้งครรถ์เกิดความเครียด วิตกกังวล หดหู่เศร้าหมอง ท้อแท้ และผิดหวัง ขาดการยอมรับจากสังคม อีกทั้งทำให้เกิดความอับอายทั้งตนเองและครอบครัว (สุชาติ รัชชกุล, 2541: 17) ในบางรายไม่ได้รับการยอมรับจาก ครอบครัว หญิงตั้งครรถ์ซึ่งเปลี่ยนสถานภาพเป็นมารดานอกสมรสไปแล้วจึงไม่อาจหวังพึ่งบิดา มารดา ญาติพี่น้องได้อีกต่อไป ปัญหาต่อมาคือปัญหาด้านเศรษฐกิจ เมื่อบิดา มารดา หรือผู้ปกครองไม่อาจให้ความช่วยเหลือทางการเงิน การตั้งครรถ์ทำให้มารดานอกสมรสทำงานได้ไม่เต็มที่ อาจต้องออกจากงานหรือเปลี่ยนงาน ทำให้ขาดรายได้ ประกอบกับการตั้งครรถ์เป็นการเปลี่ยนบทบาทมาเป็นมารดาอย่างกระทันหัน ซึ่งหญิงตั้งครรถ์ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับบทบาทใหม่ อาจส่งผลให้เกิดความรู้สึกขัดแย้ง สับสนหรือคับข้องใจได้ จากผลกระทบด้านต่าง ๆ ทำให้มารดานอกสมรสเกิดความกดดันทั้งทางจิตใจและอารมณ์ที่จัดอยู่ในระดับรุนแรง (ไพรัตน์ พุกษชาติคุณากร, 2533: 206) ซึ่งความกดดันในระดับนี้ทำให้เกิดความเครียดและวิตกกังวลอย่างมาก และย่อมส่งผลต่อทารกในครรภ์ด้วย ทำให้มารดานอกสมรสขาดความสนใจต่อทารกในครรภ์ เนื่องจากมุ่งความสนใจไปที่ความวิตกกังวลของตนเองจึงขาดการตอบสนองต่อทารกในครรภ์ เช่น ความคิดเห็นเกี่ยวกับทารก และเกี่ยวกับบทบาทการเป็นมารดาลดน้อยลง ทำให้ความรัก ความผูกพันระหว่างมารดา ทารกลดน้อยลง หรืออาจจะไม่มีเลย เมื่อมารดาไม่ต้องการทารกในครรภ์ ไม่มีความรัก ความผูกพันให้กับทารกแล้วนั้นจะก่อให้เกิดปัญหาตามมากับทารกภายหลังคลอด ปัญหาที่พบบ่อย ได้แก่ การที่ทารกได้รับการเลี้ยงดูไม่ถูกวิธี ถูกทารุณกรรม หรือถูกทอดทิ้ง ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1970 มีจำนวนเด็กที่ถูกทอดทิ้ง และถูกกระทำทารุณกรรม

ประมาณ 669,000 คน และเพิ่มขึ้น ในปี ค.ศ. 1980 เป็น 2.1 ล้านคน (วิชา มหาคุณ และวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล, 2533: 32)

ในประเทศไทยก็เช่นกัน มีจำนวนเด็กที่ถูกทารุณกรรมและถูกทอดทิ้งเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี องค์การและหน่วยงานที่ปฏิบัติงาน เกี่ยวกับเด็กที่ถูกทอดทิ้งและถูกทารุณกรรม จำนวน 25 องค์กรรวบรวมสถิติเกี่ยวกับเด็กที่ถูกทอดทิ้งและถูกทารุณกรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533-2537 พบว่า มีจำนวน 4,611 คน โดยในปี 2533 มีจำนวน 784 คน และเฉพาะในปี 2537 เพิ่มขึ้นเป็น 1,146 คน (กองทุนอนุเคราะห์เด็กสหประชาชาติ, 2539) และทางออกสุดท้ายของเด็กเหล่านี้ก็คือ การถูกส่งเข้าไปในสถานสงเคราะห์ ซึ่งทำให้เด็กไม่ได้รับความรักความอบอุ่นอย่างเพียงพอที่จะเป็นผลดีต่อพัฒนาการในหลาย ๆ ด้าน และอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของประชากรในการพัฒนาประเทศในอนาคต

วัยทารกเป็นวัยที่มีความดึงดูดผูกพันกับมารดา ทารกที่ถูกทอดทิ้งจึงมักเกิดปัญหาโรคขาดแม่ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าทารกที่เลี้ยงตามสถานสงเคราะห์ มักเสี่ยงต่อการเกิดโรคได้ง่าย อัตราตายสูง พัฒนาการล่าช้าในทุก ๆ ด้าน เนื่องจากถูกแยกจากผู้อื่น และได้รับการกระตุ้นน้อยมาก (Spitz อ้างถึงใน สุวดี ศรีเลณวัติ, 2534: 347) ในบางรายที่เป็นมาก ๆ จะมีความเจ็บป่วยเป็นโรคติดเชื้อบ่อย เลี้ยงไม่โต และถึงแก่ความตายได้ และบางรายเมื่อโตขึ้น จะมีปัญหาทางอารมณ์ พฤติกรรม และการเข้าสังคม มีบุคลิกภาพที่บกพร่อง เช่น เป็นคนไร้ความรู้สึก ให้ความรักและความเห็นอกเห็นใจคนไม่เป็น คิดถึงแต่ตนเอง แล้งน้ำใจ สร้างมิตรภาพได้ยาก และบางคนกลายเป็นคนต่อต้านสังคม หรือละเมิดกฎ และประพฤตินอกกฎหมายได้ (วันเพ็ญ บุญประกอบ, 2534: 1) ภาวะการเป็นมารดาออกสมรสมีส่วนทำให้เกิดการทอดทิ้ง หรือมีขณะนั้นก็เลี้ยงดูด้วยความไม่เต็มใจ ทารกไม่ได้รับความสุขและความเอาใจใส่เท่าที่ควร การจะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ให้ลดน้อยลงนั้นจะต้องกระตุ้นให้มารดาสร้างความรักใคร่ผูกพัน (Attachment) ต่อทารกในครรภ์ให้เกิดขึ้น เพราะความผูกพันระหว่างมารดาและทารกจะทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการตั้งครรภ์ ยอมรับการตั้งครรภ์ ส่งผลให้มารดามีความสนใจ ดูแล สุขภาพของตนเองและทารกในครรภ์ เกิดความรักความผูกพันต่อทารกในครรภ์มากยิ่งขึ้น จนไม่อาจทอดทิ้งทารกได้ และให้ความรัก เอาใจใส่ดูแลทารกในครรภ์ด้วยความเต็มใจ มีผลโดยตรงต่อพัฒนาการด้านสุขภาพกายและจิต รวมทั้งอารมณ์ที่ดีของทารก ซึ่งเป็นรากฐาน สำคัญของการพัฒนาด้านอื่น ๆ ในระยะต่อไป (Flagler, 1988; Zahr, 1991; Koniak - Griffin, 1993 อ้างถึงใน สุพรรณิ สุ่มเล็ก, 2538) โดยธรรมชาติแล้ว ความเป็นมารดา ย่อมมีความรักและความผูกพันต่อบุตร เพราะถือเป็นเรื่องเกี่ยวกับสัญชาตญาณของมนุษย์ ดังที่ คลอส และเคนเนล (Klaus and Kennell, 1982: 1-2) กล่าวว่า ความผูกพันของมารดาและทารกใน

ครรภ์เป็นความผูกพันที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าความผูกพันใด ๆ ของมนุษย์ เป็นความรู้สึกที่สามารถปกป้องอันตรายต่าง ๆ แทนบุตรได้

ความผูกพัน (Attachment) หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองคนที่เป็นที่รักซึ่งกันและกัน ความรู้สึกผูกพันจะค่อยเกิดขึ้นทีละน้อยอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นความรู้สึกที่มีลักษณะพิเศษ และคงทนถาวร (Bowlby, 1980; Klaus & Kennell, 1982 อ้างถึงใน รพีพรรณ เรืองเดชอนันต์, 2539: 33) ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์นั้นคือการที่มารดาแสดงออกถึงพฤติกรรมและความรู้สึกในทางบวกที่มีต่อทารกในครรภ์ (Cranley, 1981) และมีความสำคัญต่อการพัฒนาบทบาทการเป็นมารดา ตลอดจนความผูกพันระหว่างมารดา และทารกในครรภ์ ระยะต่อ ๆ ไป กระบวนการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์นั้นเริ่มต้น ตั้งแต่ มารดาได้มีการวางแผนการตั้งครรภ์และต่อเนื่องตลอดระยะตั้งครรภ์ ดังนั้นเมื่อมารดาได้รับการยืนยันว่าตั้งครรภ์ มารดาจะเริ่มแสดงพฤติกรรมการยอมรับว่าทารกเป็นบุคคลหนึ่งที่ตนเองมีความรู้สึกรักใคร่ผูกพันและห่วงใยอย่างที่สุด และความรู้สึกผูกพันเหล่านี้จะพัฒนาต่อเนื่อง ไปจนถึงระยะคลอด และหลังคลอด

การตั้งครรภ์เป็นภาวะวิกฤตของชีวิต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จิตใจ และสังคมของหญิงตั้งครรภ์ (สบจิตร์ นครพานิช, 2531: 3) เพื่อเตรียมตัวรับมือกับต่อภาระหน้าที่ใหม่ของความเป็นมารดา ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงเพื่อรับบทบาทการเป็นมารดานั้น หญิงตั้งครรภ์ต้องปรับตัวและเผชิญกับภาวะต่าง ๆ ได้แก่ การยอมรับการตั้งครรภ์ การรับบทบาทการเป็นมารดา การสร้างความรักความผูกพันต่อทารกในครรภ์ และการเตรียมตัวสำหรับการคลอด ซึ่งภาวะการณต่าง ๆ เหล่านี้ ส่งผลให้เกิดความเครียด และความวิตกกังวลกับหญิงตั้งครรภ์ได้ ดังนั้นสภาพการเป็นมารดานอกสมรส ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นภาวะวิกฤตของชีวิตจากการตั้งครรภ์เท่านั้น แต่ยังเป็นภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นจากภาวะการเป็นมารดานอกสมรสอีกด้วย เนื่องจากผลกระทบการเป็นมารดานอกสมรสนั้น มารดาต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต ประกอบกับได้รับความกดดันจากสังคมที่ไม่ยอมรับการตั้งครรภ์นอกสมรส บางรายครอบครัวไม่ยอมรับทำให้ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจ ส่งผลให้มารดานอกสมรสเกิดความคับข้องใจ เครียด วิตกกังวล อับอาย ทำให้จิตใจเป็นทุกข์ ท้อแท้ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ยอมรับในบทบาทมารดา บางรายอาจรู้สึกว่าทารกในครรภ์ทำให้ตนเองพบกับความลำบาก ก่อให้เกิดความรู้สึกและทัศนคติไม่ดีต่อการตั้งครรภ์ ไม่ยอมรับการตั้งครรภ์ครั้งนี้ ส่งผลให้ไม่สนใจดูแลสุขภาพของตนเอง และทารกในครรภ์ มีแนวโน้มขาดการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับทารกได้ ตลอดจนมีพัฒนาการในการสร้างความผูกพันน้อยจนถึง

ไม่สามารถสร้างความผูกพันกับทารกในครรภ์ได้เลยตั้งแต่ระยะตั้งครรรภ์ไปจนถึงหลังคลอด การก่อจะทำให้เกิดความรักความผูกพันกับทารกนั้นถือว่าเป็นหนทางหนึ่งที่จะสามารถป้องกัน ปัญหาต่าง ๆ ที่จะตามมาอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขาดความรัก ความผูกพันระหว่างมารดาและ ทารก เช่น การที่ทารกถูกทำร้าย ถูกทอดทิ้งไว้ตามโรงพยาบาล

กระบวนการสร้างความผูกพันระหว่างมารดา และทารกนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีความ ชับซ้อนหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยภายในตัวบุคคลหรือ ปัจจัยด้านมารดานั้นมีความเกี่ยวข้องทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของมารดาได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล การยอมรับการตั้งครรภ์ อึดมโนทัศน์ และความวิตกกังวล เป็นต้น ปัจจัยด้าน สิ่งแวดล้อม ได้แก่ การได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนจากครอบครัวและบุคคลอื่นในสังคม (Affonso and Hommel, 1979; Gillbert and Hamon, 1986)

ปัจจัยส่วนบุคคลของมารดา ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจเป็น ปัจจัยสำคัญ ที่มีผลต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารก เพราะในเรื่องของอายุเป็นปัจจัยที่บ่ง บอความพร้อมทางด้านร่างกาย วุฒิภาวะอารมณ์เพื่อที่จะเข้าใจถึงปัญหา สถานการณ์ รวมทั้ง สามารถประเมินตนเองด้วยความจริงเสมอ สามารถปรับตัวต่อเหตุการณ์ หรือสภาพแวดล้อมได้ อย่างเหมาะสม (มณีภรณ์ โสมานุสรณ์, 2536: 7) การตั้งครรรภ์ทำให้หญิงตั้งครรรภ์มีการปรับตัวต่อ บทบาทการเป็นมารดาซึ่งพฤติกรรมบทบาทของการเป็นมารดา พัฒนาควบคู่ไปกับการสร้างความ ผูกพันระหว่างมารดาและทารก (Rubin, 1977; Jensen and Bobak, 1985) ดังนั้นอายุจึงเป็นปัจจัยที่ มีอิทธิพลต่อการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดา ทำให้มารดาเกิดความรักความผูกพันกับทารก สามารถเลี้ยงดูทารกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ทารกได้รับความรัก การดูแลเอาใจใส่อย่าง ถูกต้องและเหมาะสมตั้งแต่วัยในครรภ์ จากการศึกษาราล์ฟ (Ralp cited in Mercer, 1981: 75) พบว่า มารดาที่มีอายุมากจะมีการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาได้ดีกว่ามารดาที่มีอายุน้อย ดังนั้น อายุของมารดาจึงมีอิทธิพลต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ได้ ด้านระดับ การศึกษาก็เช่นกัน เป็นสิ่งสำคัญในการทำให้บุคคลรู้จักใช้ความรู้ ความคิดของตนเข้าแก้ไขปัญหา การดำรงชีวิต ดังนั้นมารดาที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า จะมีการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาดี กว่า มารดาที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ซึ่งส่งผลให้มารดามีความสนใจต่อสุขภาพของตนเองและ ทารกในครรภ์ด้วย (นิคดา โขบุญยสิทธิ์, 2530 และราตรี เทียงจิต, 2534) ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นตัวเสริมแรงที่มีผลต่อภาวะจิตใจของมารดาให้เกิดความเครียดเพิ่มขึ้น หรือลดลงได้ มารดาที่มี ปัญหาทางเศรษฐกิจ ถูกสามีทอดทิ้ง ทำให้เกิดความเครียดต่อค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับตนเองและทารกใน

ครรภ์ ซึ่งจะทำให้มารดาปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาได้ค่อนข้างยาก (Jensen, 1977) ส่งผลให้มารดาเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อทารก ส่งผลให้ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกลดน้อยลง สอดคล้องกับการศึกษาของ ศรีโสภา แห่งทองคำ (2533) พบว่า รายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดา

อึดมโนทัศน์ของมารดาก็นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารก เพราะอึดมโนทัศน์เป็นความคิดเห็น ความเชื่อ รวมทั้งเป็นองค์ประกอบของความรู้สึเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการสร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่น (Stuart และ Sundeen, 1983 อ้างถึงใน เขียวลักษณ์ เสรีเสถียร, 2530: 4) และเป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ บุคคลที่มีอึดมโนทัศน์ในทางบวกจะทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้ามกับบุคคลที่มีอึดมโนทัศน์ในทางลบจะมีบุคลิกภาพ และการปรับตัวต่อสังคมในทางที่ผิดปกติ ดังนั้น ถ้ามารดามีอึดมโนทัศน์ในทางลบต่อการตั้งครรภ์ มักจะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่สามารถปรับตัวต่อบทบาทมารดาได้ดี ส่งผลถึงการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารกได้ (Cropley, 1979)

ความวิตกกังวลเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ในครรภ์ ทั้งนี้เนื่องจากการตั้งครรภ์ทำให้เกิดความต้องการมีการปรับตัวต่อบทบาทใหม่ ทำให้เกิดความกดดันทางด้านจิตใจและอารมณ์ ในภาวะการเป็นมารดานอกสมรส ทำให้เกิดความกดดันทางด้านจิตใจและอารมณ์มากขึ้นไปอีก ซึ่งความกดดันนี้ทำให้เกิดความวิตกกังวลอย่างมาก จึงทำให้มารดาขาดความสนใจต่อทารกในครรภ์ ทำให้ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกลดน้อยลง จากการศึกษาของ กาฟเฟย์ (Gaffney, 1986) พบว่า มารดาที่มีความวิตกกังวลสูงจะไม่สามารถ แสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพันต่อทารกได้ ทำให้มีผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการทางด้านจิตใจ อารมณ์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างรูปแบบบุคลิกภาพของทารกเมื่อโตขึ้น

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากครอบครัว และบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งถ้าได้รับอย่างเพียงพอจะมีส่วนส่งเสริมให้หญิงตั้งครรภ์เกิดความมั่นใจต่อบทบาทการเป็นมารดา ส่งผลให้การสร้างความผูกพันกับทารกได้ดีขึ้น จากการศึกษาของ แครนลีย์ (Cranley, 1981) พบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารก และจากการศึกษาของ อนิสเฟลฟ์ และ ลิปปเปอร์ (Anisfeld and Lipper, 1983) พบว่า มารดาที่ได้รับการช่วยเหลือทางสังคมที่ดีจะมีความผูกพันกับทารกของตนดีกว่ามารดาที่ได้รับการช่วยเหลือทางสังคมน้อย โดยเฉพาะการได้รับการช่วยเหลือและ

สนับสนุนจากสามี ซึ่งจะช่วยให้หญิงตั้งครรภ์มีกำลังใจ มีสุขภาพจิตที่ดีเกิดความมั่นคงทางจิตใจ ยอมรับการตั้งครรภ์มั่นใจต่อบทบาทการเป็นมารดา ทำให้สามารถถ่ายทอดความรักความเอื้ออาทรต่อทารกในครรภ์ได้ดีขึ้น ซึ่งจากการศึกษาของ รพีพรรณ เรื่องเดชนันต์ (2539) พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากสามีเป็นตัวทำนายความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ แต่ในมารดานอกสมรสซึ่งไม่มีสามีให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แล้ว ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีผลกระทบต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก และหากมารดานอกสมรสได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนที่ดีจากสังคม โดยจากหน่วยงานทั้งรัฐหรือองค์กรเอกชนจะเป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยลดผลกระทบที่ตามมาจากปัญหาดังกล่าวข้างต้น และอาจช่วยให้มารดานอกสมรสมีการยอมรับการตั้งครรภ์ และปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดา ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่ความรักความผูกพันต่อทารกในครรภ์ และในระยะต่อ ๆ ไปได้

ในวิชาชีพการพยาบาล พยาบาลเป็นผู้ที่มีหน้าที่สำคัญในการให้การดูแลหญิงตั้งครรภ์ ซึ่งจุดมุ่งหมายในการพยาบาลนั้นเพื่อช่วยเหลือประคับประคองให้มารดาที่ตั้งครรภ์ทุกคนสามารถผ่านพัฒนาการในระยะตั้งครรภ์ให้มีความพร้อม และสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ไม่ใช่การพยายามเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลแต่เป็นการสนับสนุนให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตไปในแนวทางที่เหมาะสม โดยพยาบาลมีหน้าที่ที่จะรับฟัง ให้ความสนับสนุน ให้กำลังใจและช่วยเหลือหญิงตั้งครรภ์ สามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างเหมาะสม เกิดความรัก ความผูกพันกับทารกในครรภ์ได้ ในมารดานอกสมรสก็เช่นกัน นอกจากจะต้องให้การดูแลเช่นเดียวกับหญิงตั้งครรภ์ปกติแล้ว ควรมีการให้การดูแล เอาใจใส่เป็นพิเศษ โดยเฉพาะในด้านของจิตใจ เช่น การให้กำลังใจเปิดโอกาสให้มารดานอกสมรสได้แสดงออกถึงความรู้สึก หรือให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มที่มีปัญหาลักษณะ และเปิดโอกาสให้ซักถามพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ และประเมินความก้าวหน้าในบทบาทของการเป็นมารดาของหญิงตั้งครรภ์นอกสมรสด้วย เมื่อมารดานอกสมรสเข้าใจในบทบาทมารดาสามารถปรับตัวต่อการเป็นมารดา ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการนำไปสู่ความสามารถสร้างความรักความผูกพันกับทารกในครรภ์ จนไม่อาจทอดทิ้งทารกได้

ปัญหาการวิจัย

1. ความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรสเป็นอย่างไร
2. ปัจจัยด้านมารดาและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรสหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรส
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านมารดา ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม กับความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรส

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่
  - อายุ ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรส
  - ฐานะทางเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรส
2. อັตมโนทัศน์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรส
3. ความวิตกกังวลมีความสัมพันธ์ทางลบกับความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรส
4. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรส

ขอบเขตของงานวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ มารดานอกสมรสครรภ์แรกตั้งครรภ์ปกติ ไม่มีโรคหรือภาวะแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์ อายุครรภ์ระหว่าง 20-40 สัปดาห์ ที่มาขอรับบริการในสถานพักพิงชั่วคราว ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชน จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ บ้านพักเด็กและครอบครัว กรมประชาสงเคราะห์ บ้านสายสัมพันธ์ บ้านพระคุณ บ้านสุขฤทัย และคลินิกผู้หญิงจิมมี-โรชา ลีน คาร์เตอร์

2. การศึกษาความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรสครั้งนี้ จะศึกษาตามแนวคิดของ แครนเลย์ (Cranley, 1981) โดยศึกษาพฤติกรรมและความรู้สึกผูกพันของมารดาต่อทารกในครรภ์ครอบคลุมใน 5 ด้าน คือ ด้านการปฏิสัมพันธ์กับทารกในครรภ์ (Interaction to the fetus) ด้านการอุทิศตนเพื่อทารกในครรภ์ (Giving of self) ด้านการยอมรับความเป็นบุคคลของทารกในครรภ์ว่าแตกต่างไปจากตนเอง (Differentiation of self) ด้านการสนใจและคาดหวังคุณลักษณะของทารกในครรภ์ (Attributing characteristics and Intention to the fetus) และด้านการแสดงบทบาทการเป็นมารดา (Role taking)

3. ศึกษาความผูกพันระหว่างมารดาและทารกของมารดานอกสมรส โดยศึกษาความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านมารดาจะศึกษาครอบคลุม 3 ด้าน คือ ปัจจัยส่วนบุคคล อัตมโนทัศน์ ความวิตกกังวล และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมใน 2 ด้าน คือ ด้านกายภาพ และด้านจิตสังคม

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. มารดานอกสมรส หมายถึง หญิงที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับฝ่ายชายและถูกฝ่ายชายทอดทิ้ง ไม่ยอมรับเป็นบิดาของทารกในครรภ์ โดยเป็นหญิงตั้งครรภ์แรก อายุครรภ์ระหว่าง 20-40 สัปดาห์ ตั้งครรภ์ปกติ ไม่มีโรคหรือภาวะแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์

2. ปัจจัยด้านมารดา ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล อัตมโนทัศน์ ความวิตกกังวล

2.1 ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง อายุ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ

2.2 อัตมโนทัศน์ หมายถึง การรับรู้ ความรู้สึก ความเชื่อ และค่านิยม ของมารดานอกสมรสที่มีต่อตนเอง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น แบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านค่านิยมทางการศึกษา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านความพึงพอใจในตนเอง

2.3 ความวิตกกังวล หมายถึง ภาวะที่มารดานอกสมรสมีความรู้สึกไม่สบายใจ กระวนกระวายใจ หวั่นวิตก เป็นความตึงเครียดทางอารมณ์ เป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นเนื่องมาจากการตั้งครรภ์ โดยมีการตอบสนองทั้งทางร่างกาย และจิตใจ

3. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อมด้านจิตสังคม

3.1 สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ หมายถึง ความรู้สึกของมารดานอกสมรสที่มีต่อสถานที่พักชั่วคราว ในด้านเสียง แสง การถ่ายเทอากาศ ความสะอาด สวยงาม ปลอดภัย

3.2 สิ่งแวดล้อมด้านจิตสังคม หมายถึง ความรู้สึกของมารดานอกสมรสที่มีต่อบริการที่ได้รับขณะพักอยู่ในสถานที่พักชั่วคราว

4. ความผูกพันต่อทารกในครรภ์ หมายถึง ความรู้สึกรักใคร่ผูกพันของมารดาที่มีต่อทารกในครรภ์ ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้านคือ ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับทารกในครรภ์ ด้านการอุทิศตนเพื่อทารกในครรภ์ ด้านการยอมรับความเป็นบุคคลของทารก ในครรภ์ว่าแตกต่างไปจากตนเอง ด้านการแสดงความสนใจและคาดหวังคุณลักษณะของทารกในครรภ์ และด้านการแสดงบทบาทการเป็นมารดา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรส และสามารถนำผลการวิจัยเป็นแนวทางสำหรับบุคลากรในทีมสุขภาพ เพื่อการวางแผนส่งเสริมความรัก ความผูกพันต่อทารกในครรภ์ของมารดานอกสมรส

2. เป็นข้อมูลในการปฏิบัติการพยาบาลและการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์

3. เป็นแนวทางสำหรับค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ต่อไป